

A. Cem Şahin'in Resimleri Üzerine

Emre Zeytinoğlu

Gündelik yaşam her zaman bir seçim yapma işidir. Kişi “şimdiki zaman”ı ya da A. Cem Şahin'in tabiriyle “şu an”ı deneyimlerken, sürekli olarak bu seçim yapma işini gerçekleştirir. Çünkü “şimdiki zaman” asla tek düze bir durumun pratiği değildir. Her ne kadar “şimdiki zaman” pratiğine egemen olmak niyetini taşıyanlar, o “şu an” diye tanımlanan şeyi seçeneksiz ve mutlak bir gerçeklik hali olarak biçimlendirmek isteseler de ve bu seçeneksizliği normalleştirmeye çalışsalar da başarılı olamazlar.

Egemenlerin pratiği seçeneksiz bırakmaları, görünüşte başarılı bir süreç izliyor gibi algılanabilir. Yani bilgiler “geçerli” ya da “geçersiz” olarak tasnif edilebilir. Bir takım duygular “eskimiş” olarak adlandırılabilir ve bu “eski” duygulardan söz açmanın, kişiyi “çağdışı”lığa sürükleyeceği yargısı dayatılabilir. Beğeniler değiştirilebilir ve bazı beğeniler “moda” kavramıyla meşrulaştırılabilir ya da “demode” kavramıyla devre dışı bırakılabilir. Düşünceler de bu bağlamda aynı manipülasyona uğratılabilir. Kısaca ifade etmek gerekirse, bir gücün “şimdiki zaman”da egemen olması demek, onun kendi değerlerini ve gerçekliklerini (başka hiçbir seçenek yokmuşçasına) kitleye mal etmesi, böylece o değerleri ve “gerçeklikleri” hem meşrulaştırması ve hem de normalleştirilmesi demektir.

Ama yazının başında da belirtildiği üzere, bu meşruluk ve normalleşme hali kesinlikle aldattıcıdır. Kitleye uzun bir süreçte ve son derece ustaca manevralar ve ikna seanslarıyla verilmiş olanlar, öyle bir an gelir ki “iskambil kuleler” gibi ansızın dağılıp gidebilir. Bunun en çarpıcı örneği, “yıkılmaz” imparatorlukların ve onların tüm değerlerinin ve gerçekliklerinin ortadan kayboluverdiği anlarda yaşanmış olmalıdır.

Ayrıca söz konusu dağılıp gitmeyi, Soğuk Savaş dönemine tanık olanlar, en güçlü duygularla ve elbette en güçlü şaşkınlıklarla izlemişlerdi. İki kutuplu bir dünya düzeninin sonsuza kadar süreceğinden emin olan kitleler, Berlin Duvarı'nın birkaç saatte yok oluşunu tam bir “uzaylıların dünyaya ayak basışı” hayretiyle karşılamışlardı. Ne var ki böyle bir ani değişimin her zaman olasılıklar dâhilinde bulunduğunu öne süren pek çok sanatçı da vardır ki bunlardan ilk akla geleni de René Magritte'dir. O, 1927 ile 1930 yılları arasında yaptığı “Düşlerin Anahtarı” adlı resimlerde, bizim “görme” aracılığı ile nesnelere yüklediğimiz anlamlar ve onların sözcükler yoluyla ifadeleri arasında bir farkı ortaya koyar. Bu resimler “görme-anlamlandırma-tanımlama” üçgeni içinde bir dizi problematiği içeriyorsa da buna bağlı başka bir durumu daha ima eder. O durum, değişmez(miş gibi) bir gerçeklik diye onayladığımız şeylerin, aslında ne kadar “pamuk ipliğine bağlı” olduğunu işaret eder.

Magritte bir at, bir sürahi, bir saat, bir çanta gibi kimi biçimler çizmiş ve altlarına da adlarını yazmıştır. Bu biçimler ile bu adlar birbirlerini tutmamaktadır; yani adlar yanlış yazılmışlardır: At resminin altında kapı, sürahi resminin altında kuş yazısı yer almaktadır. Ve bu biçimlerle bu “yanlış adlar”, resmin her bölümünde sürmektedir. Bunları izleyen bir kişi, önce hayrete düşer, kısa süre sonra ise bunun bir saçmalık olduğuna karar verir; fakat bir sürenin ardından resimdeki bu yanlışlığa alışır. İzleyici artık, her tanıdığı biçimin altında yanlış bir adın yazılmış olduğunu ve diğer bölümlerde de bunun böyle sürüp gideceğini öğrenmiştir. Oysa son karede “tuhaf” bir şeyle karşılaşır: Çanta resminin altında “çanta” sözcüğünü görür ve şaşırır. Bu gerçekten de tuhaf bir durumdur; çünkü izleyici hiç şaşırması gereken yerde şaşmıştır. Öyle ki yaşamı boyunca öğrendiği ve bir gerçeklik hali olarak onayladığı halde, çantanın altında çanta yazdığı için şaşmıştır.

Demek ki küçük bir resim bile, tartışılmaz ve mutlak gibi onaylanan bir gerçekliği silebilmiş ve yerine başka bir gerçeklik koyabilmiştir. Sanatın böyle bir gücü her zaman vardır.

İşte tüm bu anlatılanlar bize şunu ifade ediyor: Hiçbir değer ve hiçbir gerçeklik yoktur ki günün birinde dağılıp gitmesin... Bunun nedeni, yaşamın pratiğini oluşturan değerlerin ve gerçekliklerin çoğulluk durumudur. Daha açık bir söyleyişle, bir yaşam pratiği ne kadar tek ve mutlak bir gerçeklik haline indirgenirse indirgensin (ya da bunun böyle olduğu iddia edilirse edilsin), yaşamın pratiği, o dayatılan değerlerin ve gerçekliğin dışındaki daha birçok şeyi de içine alarak sürer. Bu böyle olunca da söz konusu çoğulluk, her zaman bir seçim yapma olanağını da peşinden sürükler. Bu, aynen sanatın kendisi için de geçerlidir.

A. Cem Şahin'in resimleri, yaşadığımız tüm zamanlarda karşımıza bazı değerlerin ve gerçekliklerin çıkartıldığını, bunları bir yandan onayladığımızı, ama diğer yandan da (en fazla da belleğin yardımı ile) onların dışındaki çoğulluğa ve aynı anlamda da seçim yapmaya yatkın olduğumuzu vurguluyor. Bu resimlerde yapılan seçim ile de "eski"ye ait değerlere yönelik olarak görülmemeli; bunlar kültür ile, sanatsal eğilimler ile, ideolojiler ile ya da bir takım anılar ile doğrudan ilgili değildir. Aksine her seçim, geriye dönüşlerle değil, "şu an"da olmakla gerçekleşmekte ve nedensiz olarak; oysa bir yandan da "refleksif" biçimde gelişmektedir. Söz konusu refleks ise "şu an"a kadar kişinin inşa ettiği "kendisi" ile bağlantılıdır.

A. Cem Şahin, Efe Korkut Kurt ile yaptığı söyleşide, "şu an" üzerine şunu diyor: *"Bir yandan çok heyecan verici diğer taraftan bu heyecana kaygıların da eşlik ettiği bir süreç yaşanıyor. Bu tip dönüşüm dönemlerinin içinde tam olarak sizi neyin beklediğini kavrayamayabiliyorsunuz."* (Warhola, sayı: 2, s. 44). Elbette öyledir; dönüşüm dönemleri hep bir "yeni"yi önümüze sürse de o asla "yeni"den ibaret değildir, çoğuldur ve önceki zamanlardan taşıdıkları tortular hâlâ mevcuttur. Ve bu yüzden gelecekte bizi neyin beklediği de kavranamaz. "Şu an" çoğul ise (fakat genellikle bunun tersi iddia edilir) "gelecek" de çoğul olacaktır.

Jacques Derrida'nın "gelecek" adına yaptığı bir ayrımı hiç unutmayalım. Ona göre "gelecek" denilen şey, "future" ve "l'avenir" arasında bir ayrımı ortaya koyar. "Future" dediğimiz şey "yarın", "sonra", "gelecek dönem" vb. olarak tanımlanırsa, biz bundan "olacak bir şey"i anlarız; yani "şu an"ın mutlak tanımına göre gelecekte olanı kestirebilmek... Bugüne dayalı bir kehanette bulunmak... Yine bugünün koşullarını referans alarak geleceği programlamak... Buna karşın "l'avenir" başka türlü bir durumdur: Beklenilmeyen bir şeye ulaşmayı beklemektir. Orada umulacak olan, yalnızca herhangi bir şeyin gelmesidir; hepsi budur. Çünkü "şu an" nasıl çoğul ise ve seçimlere açık ise "gelecek" de aynı bağlamda açıktır.

Eğer A. Cem Şahin'in resimleri karşımıza, örneğin bir karpuzla biçim vermek, karpuzun boşalttığı yere bir "rubik küp" yerleştirmek gibi şaşırtıcı tavırlarla çıkıyorsa, bunun nedeni "şu an" dediğimiz şeyin pratiğinde yer alan değerler ve gerçeklikler çoğulluğundan başka bir şey olmasa gerekir. Ve aynı zamanda geleceğe ait bir "kehanet"i komik duruma düşüren de bir tavidir bu...